

"Hem nasıl bütün kalblere, insan ise her nevi ulûm ve hakikatleri bildiren, hayvan ise her nevi hâcetlerinin tedarikini öğreten bütün ilhâmât-ı gaybiye bir Rabb-i Rahîmin vücudunu ihsas eder ve rububiyetine işaret eder." cümlesini izah eder misiniz?

İlham bir konuşmaktır. Konuşmak ise ispat-ı vücudun en zahiri ve bariz bir delilidir. Birisinin konuşması ve sesi varlığının ispatı oluyor. Ses ve konuşmanın kendisinin olup da sahibinin olmaması düşünülemez.

Mesela, perde arkasından bir ses işittiğimizde orada birisinin varlığını anlarız. O ses manalı bir cümle ise ses sahibinin akıllı olduğunu gösterir; çünkü mana akla işaret eder. Bu ses perdenin beri tarafında duran her kulak ve kalp sahibi tarafından işitiliyor ise, bu sesin külli ve umumi bir zat tarafından geldiğini gösterir.

İşte Allah sebepler perdesi arkasından istisnasız bütün mahlukatı ile konuşarak ispat-ı vücutta bulunuyor.

İlhamın Çeşitleri

Birincisi: Peygamberlere gelen vahiydir. Vahiy şeklinde sadece nebi ve resullere gelen şeklidir ki, bunların dışında hiç kimse ve hiç bir mahluk vahye mazhar olamaz. Vahiy ilhamdan farklı olarak vasıta ve kendine özgü bir nişan ile nebilere gelir. Bunun sebebi ilham ile vahyin arasında bir fark olması içindir. Zira fark ve nişan olmaz ise Allah'ın insanlar hakkındaki emir ve yasakları anlaşılabilir ve belirsiz hale gelirdi. O zaman kim resul kim ümmet karışır. İşte Allah bu karışıklığı önlemek için peygamberlere ayrı ve farklı bir nişan ile vahyi indirmiş, aynı zamanda onları mucizeler ile teyit etmiştir.

İşte ilham ile vahiy arasındaki en önemli fark vasıtalaradır. **Vahiy** vasıtalar ve umumi bir hitap ile gelir, **ilham** ise vasıtasız ve özel olarak kalbe gelir. Vahiy yasadır herkesi bağlar, ilham ise yasa değil kimseyi de bağlamaz.

İkincisi: Büyük meleklerin ilhamıdır. Allah'ın peygamberlerden sonra en yüksek derecede konuştuğu kesim büyük meleklerdir. Allah dört büyük meleğe vazifeleri hususunda katiyete yakın bir şekilde ilham ile direktif verir. Mesela Azrail (as)'a kabz-ı ervah noktasında ilham ile ne yapacağı bildirilir. Yine aynı şekilde Mikail (as)'a vazifesi ilham ile bildirilir ve hakeza. Bu tarz ilhamlar Allah'ın kelam sıfatının melaikale alemindeki tecellileridir. Bu büyük meleklerin ilhamı insanların ilhamından üstündür. Ama meleklerinde avam olanları vardır ki bunların ilhamı da insanların havas olanlarının ilhamının altındadır. Üstat Bediüzzaman bu sıralamayı şöyle yapar:

“Meselâ, en cüz’îsi ve basiti, hayvanatın ilhamatıdır. Sonra avâm-ı nâsın ilhamatıdır. Sonra avâm-ı melâikenin ilhamatıdır. Sonra evliya ilhamatıdır. Sonra melâike-i izam ilhamatıdır.”(1)

Meleklerin ilhamını gösteren ayetlerden birisi de şudur;

"Rabbin meleklere vahyedyordu ki: 'Muhakkak ben sizinle beraberim, haydi siz de müminlere sebat ve cesaret verin. Kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Haydi vurun onların boyunlarına, vurun onların parmaklarına!' " (Enfal, 8/12)

Üçüncüsü: İnsanlarda havas tabaksını teşkil eden alim ve evliyaların ilhamatıdır. Evet, Allah hususi bir konuşma tarzı ile insanlardan kalbi ve maneviyatı terakki etmiş alim ve evliyalar ile kuvvetli bir ilham ile konuşur. Evliyaların kalp aynasına gelen bu ilhamlar dini hüküm açısından bir şey ifade etmez. Ama Kur'an ve sünnetin özüne ve ruhuna uygun bir tarzda gelen kuvvetli bu ilhamlar kaziyey-i makbule nevinden kabul edilebilir. Bunun din ile çelişen bir tarafı yoktur. İslam tarihinde ilham kaynaklı çok parlak ve kuvvetli eserler vardır, bunlar İslam'a zarar değil menfaat sağlamışlardır.

İnsanlar içinde manevi ve kalbi açıdan avamdan tut havassa kadar çok mertebe ve derece sahibi olanlar var. Elbette bunların ilhama mazhariyetleri bir ve eşit olmaz. Bu açıdan büyük bir velinin kalbi ile avam bir insanın kalbi mazhariyet noktasından farklılık arz eder. İlham nasıl mahlukat arasında farklı tecelli ediyordu, elbette insanlık içinde de farklı farklı tecelli eder. İşte bu farklı tecelli manalarını her meşrep sahibi kendine has bir terim ile ifade etmiş ve edebilir. Mesela Said Nursi Hazretleri kalp aynasına gelen ilhamata "**ih̄tar**" adını veriyor. İhtar manası da katiyete yakın bir ilham şeklidir. Ama vahiy ile kıyasa gelmez. Sonuçta kalbe gelen ilhamlar şeriatın denetimindedir, şayet ayet ve hadislere zıt bir şey söyleniyorsa bu Said Nursi de olsa reddedilir. Ümmeti bağlayıcı bir tarafı yoktur. Biri kalkıp "*Ben Risale-i Nurları kabul etmiyorum.*" dese dini açıdan bir sakıncası yoktur. Ama Nurların feyzinden mahrum kalır, bu da büyük bir zarar ve kayıptır. Üstat bu manaya işaret için "*Risale-i Nur dava değil dava içinde bir delildir.*" demiştir. Bütün insanlığı bağlayan tek ilham vahiy ile gelmiş şeriattir.

Avam insanların da ilhama mazhariyeti vardır, ama veli zatların ilhamı gibi kuvvetli ve parlak değildir. Nasıl ilim noktasından insanlar arasında çok mertebeler vardır, buna bağlı olarak manevi kemalat ve kalbi kuvvet bakımından da insanlar arasında çok mertebeler vardır. Onun için avam birisi kalkıp "*Ben de Geylani gibi ilhama mazhar oluyorum.*" diyemez.

Bu hususta peygamberlerin dışında insanların ilhama mazhar olunabileceğini gösteren ayetler de vardır. **Mesela,**

"Musa'nın anasına: 'Onu emzir. Eğer onun için korkarsan onu denize bırakıver, korkma ve mahzun olma. Çünkü biz onu geri vereceğiz ve kendisini peygamber yapacağız.' diye vahyedik." (Kasas, 28/7).

Bu âyette geçen "**vahiy**" kelimesi de ilham ve rüya anlamlarında kullanılmaktadır.

"Ve hani havarilere: 'Bana ve Resulüme iman edin.' diye ilham etmiştim. Onlar da: 'İman ettik. Hakka teslim olduğumuza şahid ol!' demişlerdi." (Maide, 5/111)

Bu ayetler çok açık bir şekilde peygamber olmayan sıradan veya havas olan insanların da ilhama mazhar olabileceklerini gösteriyor. Bu ayetler açıkça ilhamı ispat ederken, ilham gerçeğini inkar etmek hamakattan başka bir şey değildir.

İnsanlar içinde şair, edip, sanatkar, bilim adamı gibi maddi ilimlerde havas olan insanların da ilhama mazhariyeti avam insanlarından farklılık arz eder. Zira bir ilim ile meşgul olan birisi o ilimde meleke kesp ettiği için o alanda işler artık ona adeta ilham kolaylığında tecelli etmeye başlar. Nasıl Edison lamba için bin deney yapıyor sabır ve metanetin meyvesini de o bin deneyden sonra kazanıyor. Allah insanının bu sabır ve metanetine mükafat olarak o neticeyi ilham ediyor. Aynı şekilde diğer alanlarda da insanlar terakki ettikçe o alanda meleke sahibi olması ile yine o alanda ilhama mazhariyetleri olabiliyor. Böyle işlek bir yolun yani ilhamın inkar edilmesi gerçekten çok acayip bir durum arz eder.

Dördüncüsü: *Hayvanatın ilhamıdır.* Hayvanların hayatını tahkik ettiğimizde onların ne denli hikmetli ve ahenkli bir davranış içinde olduklarını görürüz. Bu hikmetli ve ölçülü davranış biçimini hayvanatın takip edip yapması muhal olduğuna göre *-zira akıl ve şuurları yok-* demek onlara bu işleri bildiren ve yaptıran birisi var. İşte hayvanatın ilhamı onlara hem şuur ve akıl hem de rehber hükmündedir.

Kur'an-ı Kerim'de bu mesele şu şekil ifade ediliyor:

"Rabbin bal arısına şöyle vahyetti: 'Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler edin. Sonra meyvelerin hepsinden ye de Rabbinin sana kolaylaştırdığı yollarına gir.' Onların karınlarından çeşitli renklerde bal çıkar. Onda insanlar için şifa vardır. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için ibret

---

vardır."(*Nahl, 16/68, 69*)

İşte hayvanatın ilham ve sevk-i İlahi ile bazı sırlı ve gaybi hallere muttali olabileceği çok açıkça ifade ediliyor. Yani ilhamın arıya bir şuur ve rehber olduğu açıkça ilan ediliyor. Bu ayet çok açık ve net bir şekilde hayvanların ilhama mazhar olduğunu ilan ve ispat ederken, bazı zahir hocaların insanların mazhar olduğu ilhamı inkar etmesi ve bunu hakaret konusu yapması arıya rahmet okutuyor.

Eski tabir ile "**Mercuhta sabit olan bir kemalat racihde de sabit olur.**" Yani alt sınıfta olan birisindeki kemalat ispata lüzum kalmadan üst sınıfta olan birisinde de sabit olur. İnsana hizmet için yaratılan hayvanat ilhama mazhar olacak, ama kainata halife olmuş insan ilham gibi bir şerefe layık olmayacak, bu akla ziyan bir tutarsızlık olur. Allah arı ile konuşacak, ama arının efendisi olan insana yüz çevirecek!..

Beşincisi: *Cansız varlıkların ilhamatıdır.* Cansız varlıklar da tıpkı hayvanat gibi mükemmel bir hikmet ile hareket ediyorlar. Bir hava zerresinin yüzlerce hikmetli ve ince hizmetleri yapmasını ve hatasız hareket etmesini kör ve sağır tabiata havale edemeyeceğine göre, elbette zorunlu olarak sevk-i İlahi diyeceksin. Sevk-i İlahi de bir çeşit Allah'ın cansız mahlukatı ile iletişimi sayılır, yani ilham ile onlara ne yapacaklarını Allah'ın fısıldaması anlamındadır.

Kur'an-ı Kerim'de bu manaya işaret sadedinde şu ayetler zikredilmiştir;

"Allah böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahiy etti." (*Fussilet, 41/12*)

"Yeryüzü o şiddetli sarsıntı ile sarsıldığı, içindeki ağırlıklarını çıkarıp dışarı attığı, ve insan: 'Bu yere de ne oluyor?' dediği zaman, işte o gün yer, üzerinde olup biten her şeyi anlatır. Çünkü Rabbin ona vahiy etmiştir." (*Zilzal, 99/1-5*).

Görüldüğü gibi Allah cansız varlıklarla bile konuşurken, ahiret hayatında insanlar ile konuşmaması kabil değildir.

"Önemsiz bir menfaat karşılığında, Allah'a verdikleri ahdi ve yeminlerini bozanların âhirette hiçbir nasipleri yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak. Onların yüzlerine bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onların hakkı çok acı bir azaptır." (*Âl-i İmran, 3/77*)

Bu ayetin mana-yı muhalifi olarak Allah ahbine vefa gösterip, iman üzerinde sebat edenlerle konuşacak manası çıkıyor.

Görüldüğü gibi her varlık türü ile konuşan Allah'ın, varlığı ve birliğinden şüphe etmek akıl karı değildir.

(1) bk. [Sözler, On İkinci Söz](#).